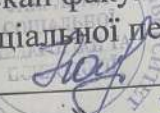

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету
соціальної педагогіки та психології

О. В. Пономаренко
2023 р.

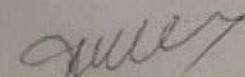
АНДРАГОГІКА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
очної (денної) та заочної (дистанційної) форм здобуття освіти
підготовки магістра
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

Укладач: Іванова Л.С., к.філос.н., доцент кафедри педагогіки та психології освітньої діяльності

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри педагогіки та психології
освітньої діяльності

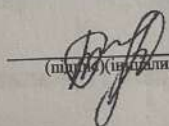
Протокол № 1 від "29.08" 2023 р.
Завідувач кафедри педагогіки та психології
освітньої діяльності

(підпис)

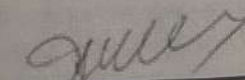
О. І. Іваницький
(ініціали, прізвище)

Ухвалено науково-методичною радою
факультету соціальної педагогіки та психології

Протокол № 1 від "30" 08 2023 р.
Голова науково-методичної ради факультету
соціальної педагогіки та психології

(підпис) Т. В. Турбар
(ініціали, прізвище)

Погоджено
з гарантом освітньо-професійної програми

(підпис)

О. І. Іваницький
(ініціали, прізвище)

2023 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Галузь знань, спеціальність, освітня програма рівень вищої освіти	Нормативні показники для планування і розподілу дисципліни на змістові модулі	Характеристика навчальної дисципліни	
		очна (денна) форма здобуття освіти	заочна (дистанційна) форма здобуття освіти
Галузь знань 01 – «Освіта/Педагогіка»	Кількість кредитів – 3	Обов'язкова	
		Цикл загальної підготовки	
Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки	Загальна кількість годин –90	Семестр:	
		2-й	2-й
Освітньо-професійна програма Педагогіка вищої школи	Змістових модулів – 4	Лекції	
		12 год	4 год.
Рівень вищої освіти: магістерський	Кількість поточних контрольних заходів – 16	Практичні	
		10 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		68 год.	82 год.
		Вид підсумкового семестрового контролю: залік	

Програма вивчення навчальної дисципліни «Андрагогіка» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Курс належить до циклу загальної підготовки та є необхідною складовою підготовки майбутнього фахівця із знанням теорії та методики освіти дорослих у контексті безперервного становлення особистості.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Андрагогіки» є цілісний педагогічний процес (андрагогічний процес) як чинник розвитку дорослої людини у контексті неперервної освіти; принципи, методи, форми і засоби навчання дорослої людини, де навчання є засобом розвитку здатності особистості до самореалізації і саморозвитку.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладення навчальної дисципліни «Андрагогіка» є формування уявлень щодо теорії та методики освіти дорослих у контексті безперервного становлення особистості; набуття практичних навичок та вмінь з технології організації навчання дорослих.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Андрагогіка» є: опанування студентами ряду ключових питань щодо: навчання дорослих в системі безперервної освіти; андрагогічних засад професійного розвитку; сучасної практики навчання дорослих; проектування в системі навчання дорослих; внутрішньо-фірмового (корпоративного) навчання в системі освіти дорослих; дистанційного навчання в системі навчання дорослих; розвитку навчання дорослих в системі бізнес-шкіл; організації навчання соціально незахищених верств населення.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

Заплановані робочою програмою результати навчання та компетентності	Методи і контрольні заходи
ЗК-1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.	Поточне та підсумкове тестування, усне опитування
ЗК-3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	Підготовка до практичних занять, виконання завдань самостійної роботи
ЗК-4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	Підготовка до практичних занять, виконання індивідуального завдання
ЗК – 6. Здатність виявляти, ставити та розв'язувати проблеми.	Підготовка до практичних занять, виконання індивідуального завдання
СК-3. Здатність враховувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти.	Підготовка до практичних занять, виконання індивідуального завдання
СК-7. Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань.	Підготовка до практичних занять, виконання завдань самостійної роботи
СК-10. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти.	Робота на практичних заняттях, виконання індивідуального завдання
РН3. Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки, методологію відповідних досліджень.	
РН5. Організовувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів та сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти	
РН 7. Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання.	
РН 9. Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність та релевантність.	
РН 16. Брати на себе відповідальність управляти своєю поведінкою і впливати на інших людей в навчально-виховній діяльності та в повсякденному житті, дотримуючись культури спілкування.	

Міждисциплінарні зв'язки. Проблематика курсу «Андрагогіка» ґрунтується на таких базових дисциплінах, як «Педагогіка», «Вікова психологія», «Соціальної педагогіка», «Соціологія», «Філософія», «Педагогічна та професійна психологія».

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Загальні питання андрагогіки.

Тема 1. Андрагогіка: предмет, система понять, основні принципи

Поняття андрагогіки. Андрагогіка в системі педагогічних наук. Становлення андрагогіки як науки. Андрагогіка як галузі педагогіки. Наукові засади андрагогіки. Поняття «освіта дорослих», «теорія освіти дорослих», «педагогіка дорослих». Предмет андрагогіки, основні принципи. Об'єкт і завдання андрагогіки. Міждисциплінарний характер андрагогіки. Методи досліджень в галузі андрагогіки. Андрагогіка як сфера соціальної практики. Роль і місце андрагога в системі освіти дорослих. Збільшення значущості освіти дорослого населення в сучасній соціально-економічній ситуації в Україні. Особливості спеціальної підготовки андрагогів. Андрагогічні вимоги до

вчителя в педагогіці і андрагогіці. «Професійна придатність» та «професійна готовність». Загальні вимоги до викладача вищої школи.

Тема 2. Доросла людина як суб'єкт освіти і навчання.

Поняття дорослості. Дорослість, як етап життєвого циклу людини. Періодизація життя дорослої людини. Динаміка життєвої проблематики дорослої людини і її взаємозв'язок з освітою. Професійно-особистісне становлення людини в системі безперервної освіти. Специфіка вікових інформаційних запитів. Основні психофізичні закономірності розвитку дорослих. Кризи розвитку особистості і кризові ситуації. Вікові особливості здібності людини до навчання. Специфіка освіти в дорослому віці. Поняття індивідуального, групового, колективного, корпоративного, інтеграційного навчання дорослих. Напрями підготовки дорослої людини як суб'єкта навчання (самоосвіта).

Змістовий модуль 2. Загальні питання навчання дорослих в системі безперервної освіти.

Тема 3. Навчання дорослих в системі безперервної освіти.

Визначення неперервної освіти. Безперервність як ідея, принцип навчання, якість освітнього процесу, умова становлення людини. Історичні витoki ідеї безперервності в освіті. Соціально-освітній і психолого-андрагогічний аспекти безперервної освіти. Проблематика безперервної освіти. Функції безперервної освіти. Основні форми освіти: формальна освіта, неформальна освіта, інформальна освіта. Світовий досвід навчання протягом життя. Неперервна (безперервна) освіта в Україні. Освіта дорослих як структурний компонент системи безперервної освіти і соціальний інститут. Інституційні форми освіти дорослих в сучасному суспільстві.

Тема 4. Особливості навчання дорослих

Специфіка навчання дорослих. Специфічні риси дорослих. Вимоги до викладача та до стилю викладання ним навчального матеріалу. Структура навчання дорослих. Цілі навчання дорослих. Психологічні особливості навчання дорослої людини. Групи мотивів навчальної діяльності дорослих. Сучасні компетентності дорослої людини. Особливості, характерні для дорослого учня (за М. Ноулзом). Циклічна чотириступінчаста емпірична модель процесу навчання і засвоєння людиною нової інформації. Труднощі з навчанням у дорослих. Рекомендації щодо організації навчання дорослих.

Змістовий модуль 3. Організаційні форми та технології навчання дорослих

Тема 5. Інтерактивне навчання дорослих

Поняття «інтерактивне навчання». Фактори, що стимулюють активність учасників навчального процесу. Основні принципи інтерактивного навчання. Позитивні результати інтерактивного навчання дорослих. Інтерактивні технології навчання. Особливості дистанційного навчання. Сутність дистанційної освіти і дистанційного навчання. Поділ понять заочного і дистанційного навчання. Засоби, що забезпечують у дистанційній освіті використання форм взаємодії. Обмеження комп'ютерної дистанційної освіти. Поняття інтерактивності для систем дистанційного навчання. Властивості, що розкривають сутність дистанційної освіти. Класифікація інтерактивності за типами для системи дистанційного навчання.

Змістовий модуль 4. Основні методи та форми навчання дорослих

Тема 6. Методи та форми навчання дорослих

Методи та форми навчання дорослих. Застосування сучасних інформаційних технологій. Методичне забезпечення навчання дорослих. Репродуктивні та проблемно-пошукові методи. Методи перевірки знань, умінь і навичок. Ігрові методи навчання дорослих. Основні ознаки ділової гри. Рольові та управлінські ігри. Дискусія, обговорення. Навчальні екскурсії. Проблемне навчання. Етапи подання інформації при проблемному способі навчання. Проектна діяльність. Активні методи виробничого навчання. Відкрите навчання. Переваги відкритого навчання. Структура педагогічної технології.

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовий модуль	Усього годин	Аудиторні (контактні) години						Самостійна робота, год		Система накопичення балів		
		Усього годин		Лекційні заняття, год		Практичні заняття, год				Теор. зав-ня, к-ть балів	Практ. зав-ня, к-ть балів	Усього балів
		о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.	о/д ф.	з/дист ф.			
1	15	6	4	4	2	2	2	9	11	5	10	15
2	15	8	4	4	2	4	2	7	11	5	10	15
3	15	4	-	2	-	2	-	11	15	5	10	15
4	15	4	-	2	-	2	-	11	15	5	10	15
Усього за змістові модулі	60	22	8	12	4	10	4	38	52	20	40	60
Підсумковий семестровий контроль залік	30							30	30	20	20	40
Загалом		90						68	82	100		

5. Теми лекційних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист. ф.
1	Андрагогіка: предмет, система понять, основні принципи	2	2
1	Доросла людина як суб'єкт освіти і навчання	2	
2	Навчання дорослих в системі безперервної освіти	2	
2	Особливості навчання дорослих	2	2
3	Інтерактивне навчання дорослих	2	
4	Методи та форми навчання дорослих	2	
Усього годин		12	4

6. Теми практичних занять

№ змістового модуля	Назва теми	Кількість годин	
		о/д ф.	з/дист. ф.
1	Андрагогіка: предмет, система понять, основні принципи	2	2
2	Навчання дорослих в системі безперервної освіти	2	-
2	Особливості навчання дорослих	2	2
3	Інтерактивне навчання дорослих	2	-
4	Методи та форми навчання дорослих	2	-
Разом		10	4

7. Види і зміст поточних контрольних заходів

№ змістового модуля	Вид поточного контрольного заходу	Зміст поточного контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
1. Загальні основи андрагогічної діяльності	Теоретичне завдання – усне опитування, підсумкове тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 1 (розділ 3 цієї програми)	Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями: - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів.	5
	Практичне завдання – складання анотації наукової статті з проблем історії розвитку освіти дорослих; складання пам'ятки «Табу андрагога».	Вимоги до виконання та оформлення: авторський текст обсягом до 5 тис. знаків з пробілами. Обов'язково – під час роботи з першоджерелом виділити андрагогічні ідеї та положення, які залишаються цікавими та актуальними на сучасному етапі навчання впродовж життя. 2. На підставі вивчення теоретичного матеріалу скласти універсальні принципи андрагогічної діяльності та розробити пам'ятку «Табу андрагога». Текст виконаного завдання надсилається на відповідну сторінку у Moodle. https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=676	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (1 б.); - якість виконання навчального завдання (1 б.); - самостійність виконання (1 б.); творчий підхід у виконанні (1 б.).	10
Усього за ЗМ 1	2			15

контр. заходів				
2. Навчання дорослих в системі неперервної освіти	Теоретичне завдання – усне опитування, підсумкове тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 2 (розділ 3 цієї програми)	Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями: - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів	5
	Практичне завдання – скласти аналітичну довідку на тему «Розвиток неперервної освіти в Україні на етапі сьогодення»	Вимоги до виконання та оформлення: авторський текст обсягом до 6 тис. знаків зпробілами. В довідці має бути стисло відображено результати змін в системі неперервної освіти на етапі сьогодення, описано та проаналізовано ситуацію, що склалася, запропоновано шляхи розв’язання проблеми або варіанти розвитку подій. Довідка складається в довільній формі із зазначенням такого: - перелік заходів стовно розвитку неперервної освіти в Україні; - опис системи підтримки суб’єктів неперервної освіти; - опис результатів, отриманих за підсумками діяльності; - варіанти розвитку подій або шляхи розв’язання проблеми. Текст виконаного завдання надсилається	Максимальна кількість - своєчасність виконання (1 б.); - повний обсяг виконання (1 б.); - позиція автора щодо проблеми (1 б.); - самостійність виконання (1 б.); - творчий підхід у виконанні (1 б.).	10

Усього за ЗМ 2 контр. заходів	2			15
3. Андрагогі как галузь соціальної практики	Теоретичне завдання – усне опитування, підсумкове тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 2 (розділ 3 цієї програми)	Максимальна кількість балів за усне опитування нараховується за такими критеріями: - активність під час опитування (1 б.); - надання повних, ґрунтовних відповідей (2 б.); - творчий підхід у пошуку та наданні відповідей (2 б.). Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів	5
	Практичне завдання – підготувати доповідь-презентацію за одним із теоретичних питань з аргументованим викладенням матеріалу та власної точки зору щодо проблеми.	Вимоги до виконання та оформлення: Усний виступ з використанням презентації та взаємодія з аудиторією передбачають таке: 1. Вільне володіння матеріалом, його переказ. Пояснення головних понять, наведення прикладів 2. Повнота (висвітлення усіх компонентів відповіді), лаконічність та ємність інформації (не повинно бути суцільного погано сприйманого тексту). Використання наочності (роздаткових матеріалів, заповнення таблиць, схем, малювання на дошці, плакати). 3. Взаємодія з аудиторією, вміння зацікавити, залучити аудиторію до розгляду теми, вміння звернутися до аудиторії за поясненнями, вміння ставити питання (питання проблемного характеру, на роздум, на кмітливість). У презентації у відповідному за змістом слайді	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - вільне володіння матеріалом, його переказ, пояснення головних понять, наведення прикладів (1 б.); - повнота відповіді, висвітлення усіх компонентів питання, використання наочності (роздаткових матеріалів, заповнення таблиць, схем, малювання на дошці, плакати) (2 б.); - взаємодія з аудиторією, вміння зацікавити, залучити аудиторію до розгляду теми, вміння звернутися до аудиторії	10

		<p>можуть бути відображені питання до аудиторії або завдання.</p> <p>4. Підведення підсумків, вміння робити висновки (викладення основної ідеї теми, що розглядалася, у вигляді тез, вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються, зазначення ще не вирішених проблем, звернення до аудиторії тощо).</p> <p>5. Грамотність викладення матеріалу: - відповідність науковим положенням;</p> <p>6. мовленева (лінгвістична, стилістична) грамотність.</p>	<p>за поясненнями, вміння ставити питання (питання проблемного характеру, на роздум, на кмітливість) (1б.);</p> <p>- підведення підсумків, вміння робити висновки (викладення основної ідеї теми, що розглядалася, у вигляді тез, вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються, зазначення ще не вирішених проблем, звернення до аудиторії тощо) (1б.).</p>	
Усього за ЗМ 3 контр. заходів	2			15
4. Особливості та технології навчання дорослих	Теоретичне завдання –тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом ЗМ 4 (розділ 3 цієї програми)	Тестування передбачає надання відповідей на 10 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів	5
	Практичне завдання – провести практичне заняття(або частину заняття) в своїй навчальній групі, використовуючи	Вимоги до виконання та оформлення: Під час підготовки до практичного заняття необхідно вивчити основні інтерактивні форми навчання (ситуаційні завдання-кейси, ділова гра, диспут, дискусія, мозковий штурм, індивідуальний і груповий проекти, круглий стіл, групове обговорення), найбільш ефективні при навчанні дорослих людей. Обрати одну із форм та продемонструвати її в групі за одним із теоретичних питань теми.	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - розуміння роботи навчальної групи та викладача за обраною формою (1б.); - ступінь готовності до роботи за обраною формою, використання наочності (роздаткових матеріалів, заповнення таблиць, схем, малювання на дошці, плакати)	10

	інтерактивні форми та методи навчання.		<p>(2 б.);</p> <ul style="list-style-type: none"> - вільне володіння матеріалом щодо обраного питання, пояснення головних понять (1 б.); - взаємодія з аудиторією, вміння підготувати навчальну групу до роботи, пояснити алгоритм роботи, вміння зацікавити, залучити аудиторію до розгляду питання, вміння звернутися до аудиторії за поясненнями, вміння ставити питання (питання проблемного характеру, на роздум, на кмітливість) (3б.); - підведення підсумків, вміння робити висновки (викладення основної ідеї теми, що розглядалася, у вигляді тез, вираження власного ставлення до питань, що висвітлюються, зазначення ще не вирішених проблем, звернення до аудиторії тощо) (2б.); - творчий підхід у виконанні (1 б.). 	
Усього за ЗМ 4 контр. заходів	2			15
Усього за змістові модулі контр. заходів	8			60

8. Підсумковий семестровий контроль

Форма	Види підсумкових контрольних заходів	Зміст підсумкового контрольного заходу	Критерії оцінювання	Усього балів
1	2	3	4	5
Залік	Теоретичне завдання - тестування	Питання для підготовки: за навчальним матеріалом усіх змістових модулів (розділ 3 цієї програми)	Тестування передбачає надання відповідей на 40 запитань. Кожна правильна відповідь оцінюється у 0,5 балів	20
	Практичне завдання – виконання дослідницького завдання або написання есе.	Практичне завдання виконується протягом семестру, захист практичного завдання відбувається під час проведення заліку. Передбачається виконання дослідницького завдання або написання есе за однією з тем, що стосується проблематики освіти дорослих людей. Тематика завдань, вимоги до їх виконання та оформлення подано у СЕЗН Moodle у секції підсумкового контролю. https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=676	Максимальна кількість балів нараховується за такими критеріями: - обґрунтування вибору теми та її актуальності (визначення проблеми)(2 б.);	20
				- формулювання мети та завдань дослідження (2 б.); - добір діагностичного інструментарію для проведення дослідження, обґрунтування його доцільності (3 б.); - виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів (4 б.); - висновки з проведеного мінідослідження, власна позиція автора щодо обраної теми (3 б.); - використана література (1 б.); - оформлення згідно вимог (1 б.); - презентація/захист дослідження (4 б.).
Усього за підсумковий семестровий контроль				40

9. Рекомендована література

Основна

1. Андрагогічна парадигма: загальнонауковий контекст / авт. і уклад. В. О. Вихрущ : монографія. Тернопіль : Крок, 2019. 417 с.
2. Боярська-Хоменко А. В. Освіта дорослих в країнах Центральної та Східної Європи: ретроспективний аналіз : монографія. Харків : ХНПУ, Мітра, 2019. 376 с.
3. Дубасенюк О. А., Самойленко О. А. Основи андрагогіки (для фахівців у галузі освіти дорослих) : навч.-метод. посіб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 175 с.
4. Технології професійного розвитку педагогів в умовах формальної і неформальної освіти: практичний посібник / М. П. Вовк, Г. І. Сотська, Н. О. Філіпчук, Ю. В. Грищенко, С. О. Соломаха, Л. Ю. Султанова, Н. С. Гомеля. Київ : Талком, 2019. 320 с.

Додаткова

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Дем'яненко Н. М. Методологія, теорія, практика - єдина система. / Н. М. 1. Дем'яненко, А. М. Бойко. // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. Мукачево : Вид-во МДУ.. – 2019. – С. 15–19. (Index Copernicus).
3. Дем'яненко Н. М. Освітня програма Інституту освіти людей третього віку (авторський проект). / Н. М. Дем'яненко, Н. І. Чаграк. // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова.. – 2019. – С. 85–91. (Index Copernicus).
4. Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття: зб. матеріалів ХVІІ Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П.Рудницької / наук.ред.: Г.І.Сотська, М. П. Вовк. – К.: Талком, 2020. Вип. 3 (15). 282 с.
5. Ничкало Н. Г. Професійне навчання дорослого населення: теоретико-методологічні засади / Н. Г. Ничкало, В. О. Радкевич, О. І. Щербак. – Київ: ПООД, 2019. – 367 с.
6. Шоробура І. М., Ткаченко У. Ю. Розвиток вищої освіти в Україні: компетентнісний підхід. Педагогічний альманах : зб. наук. праць. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2019. Вип. 41. С. 126–131.
7. Бойчук В. М. Горбатюк Р. М., Кучер С. Л. Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці до проектної діяльності майбутніх учителів трудового навчання. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 71, № 3. С. 137–153.
8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.

Інформаційні ресурси

1. The idea of “lifelong learning” in the global educational space: history, projection into perspective. Section I. Lifelong learning: civilizational dimension, Ukrainian experience. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph [Електронний ресурс] // Boston: Primedia eLaunch.. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-1>.
2. Stages of formation, content and current conditions of training pedagogical staff for adult education (andragogues and hierogogues) in Ukraine (experience of the Department of Pedagogy and Psychology of the Higher School, National Pedagogical Drahomanov Un [Електронний ресурс] // Boston: Primedia eLaunch. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-2>.
3. Hierogogy in socio-cultural and scientific dimensions. Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the

collective monograph [Электронный ресурс] // Венера. Boston: Primedia eLaunch.. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://doi.org/10.37835/2410-2075-2021-1-01-12>.

Features of developing the Regulations and Program of the Institute of the elderly people (third age). Section VI. HIEROGOGY IN THE SYSTEM OF LIFELONG LEARNING. Lifelong learning: trends, challenges, prospects: the collective monograph [Электронный ресурс] // Boston: Primedia eLaunch.. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://kogpanv.joomla.com/index.php/en/archive/17-lifelong-learning-trends-hallenges-prospects-the-collective-monograph-dited-by-n-demyanenko-v-benera/186-features-of-developing-the-regulations-and-program-of-the-institute-of-the-elderly-people-third-age>.